

Király Katalin

Szemelvények a szovátai városi könyvtár történetéből 1953-1998¹

Kulcsszavak: *Szovátai Városi Könyvtár; könyvtárállomány; állománygyarapítás.*

Egy könyvtár állományának megszervezése, felépítése valamint az állomány gyarapítása alapvető fontossággal bír a könyvtári munkák sorában, hiszen ahhoz, hogy egy dokumentum önálló egységgé váljék a könyvtárban, először meg kell szerezni azt. A továbbiakban nyomon követjük a Szovátai Városi Könyvtár történetét, illetve állományának szervezését és gyarapítását az 1953-1998-as időszakban. A könyvtár történetére, a könyvtárosokra valamint a könyvtári állományra vonatkozó adatok a Maros Megyei Levéltár nyilvántartásaiból származnak, valamint a könyvtár volt könyvtárosának, Domokos Edit Margitnak a feljegyzéseiből, szóbeli adatközléseiből.

A Szovátai Városi Könyvtár története az 1950-es évekre tekint vissza. A könyvtár alapításának körülményeiről, pontos időpontjáról nincsenek felkutatható adatok a helyi sajtóban (megyei lap), az erre vonatkozó helyismereti szakirodalomban. A lakosok emlékezetében is – a helyi tanács adataihoz hasonlóan – a már létező könyvtár él.

A könyvtár létezésére vonatkozó legelső adat a szovátai helyi tanács adattárában található, 1952. december 13-i keltezéssel. Az erre az időpontra bejegyzett átiratban a Néptanács kérte a művelődési intézmények leltárának elkészítését, köztük a könyvtárét is. Létrehozója és fenntartója tehát az akkori Szovátai Néptanács volt. A könyvtári leltárnapló első bejegyzésének időpontja: 1953. január. Az év végéig beletározott kötetek száma: 1765. Székhelye 1968-ig a Munkásklubban (Főút 32 szám alatt) volt, a könyvtáros Bartha Mária.

A megalakulástól számítva rövid négy év alatt sűrűn cserélődtek a könyvtárosok. A könyvtárosság átmeneti foglalkozás volt (a könyvtárosok nem voltak szakképzettek), ez a tény pedig a könyvtári munka rovására ment. 1953-1957 között Bartha Mária, Bartha Ilona, Csobi Ilona, Gödör Mária, Dósa Margareta és Fülöp Júlia voltak a könyvtár dolgozói rövidebb-hosszabb ideig.

Az 1953-1957 közötti időszakban a könyvtár állományára vonatkozó adatok hiányosak, a meglévők pedig sok helyen ellentmondásosak. Különösképp a kölcsönzött kötetek számára vonatkozó adatok hézagosak. (A mellékelt táblázatban kérdőjelek jelölik a hiányosságokat.) Az említettek alapján nyilvánvaló, hogy a könyvtár nem felelhetett meg a mai értelemben vett funkciójának, a szellemi fejlődés elősegítésének.

A kölcsönzött kötetek számát illetően 1958-tól vannak adataink. A könyválló-

mány a kezdeti 1765-ről több, mint kétszeresére nőtt, ami meglepő gyarapodás, ez 1959-ig tartott. 1957-1959 között tehát felfele ívelt az állomány gyarapodása. Az ötvenes években a tartományi (Magyar Autonóm Tartomány) központ látta el a könyvtárakat könyvvel. Az iktató bejegyzése szerint Bukarestből, a Kultúrintézmények Bizottsága is küldött könyveket, a nemrég alakult könyvtár állományának gyarapítását segítve.

1957-1959 között Kapusi Margit volt a könyvtáros, 1961-1962-ben Nagy Antal végezte a könyvtári munkákat. A hatvanas évek elején minőségi változás történt az előző évekhez viszonyítva: a mezőgazdasági ismereteket bővíteni igyekeztek, a rendezvények hagyományos típusai (könyvnap, könyvhónap, agrotechnikai körök, „Szeresd a könyvet” – verseny) között ott szerepelt a munkahelyi újságolvasás, a rádióban új könyveket mutattak be, a zenehallgatás is programba került. A könyvnap alkalmával különböző tematikájú könyveket árusítottak a könyvtárban, irodalmi összeállításokat rendeztek, író-olvasó találkozókat szerveztek, ahová írókat, költőket, színészeket, szerkesztőket, újságírókat hívtak vendégnek. 1962-től Bokor Katalin végezte a könyvtári tevékenységet, ő volt az első könyvtáros, aki több éven keresztül vezette a könyvtári munkákat (1968 szeptemberéig).

1968-ban a területi átszerveződéssel Sóvárád megszűnt községnek lenni, közigazgatásilag Szovátahoz csatolták. A könyvtár állománya beleolvadt a Szováti Városi Könyvtáréba. Ezenkívül a szováti Fakitermelő és Feldolgozó Vállalat Szakszervezeti Könyvtára közös helységet kapott a Városi Könyvtárral, így a két állomány összeolvadt. Ez a magyarázata az 1968-beli több ezres (4559 kötetes) gyarapodásnak. Ebben az időszakban is kötelező volt minél több rendezvény szervezése. 1968-ban például az évi rendezvények száma meghaladta a 130-at, amint az a helyi tanács adattárából kiderült. Ez nem meglepő számadat, ha figyelembe vesszük, hogy hetente két rendezvény volt kötelező. Csak könyvismertetőt például 71-et tartottak.

A Szakszervezeti Könyvtárral való együttműködés nem tartott sokáig. 1968 végén a Városi Könyvtárat elköltöztették a Főút 160. szám alá. Domokos Edit Margit személyében új könyvtáros vette át a könyvtár állományát, míg 1970-1979 között két könyvtáros képezte a személyzetet: Domokos Edit-Margit és Lázár Zsuzsa.

A hetvenes évek elején fokozni kellett a szakképzettség iránt támasztott követelményeket, az állományalakítást is ennek megfelelően kellett megvalósítani. A gyarapítói munkát ezúttal nem a könyvtáros végezte. Negyedévente válogathattak könyveket a marosvásárhelyi könyvlerakatnál, a Colectura Bibliotecilor-nál. 1970-ben az olvasók száma megkétszereződött, mivel az állományban szép számban előfordultak szakkönyvek. 1971-től negyedévente gyarapították a könyvtár állományát, 1975-től pedig havonta vásároltak könyveket a költségvetési keretből. Ezekben az években már újság- és folyóirat-gyűjteménye is volt a könyvtárnak, s a továbbiakban már folyamatos gyarapodásról beszélhetünk.

1977-ben a könyvtár benevezett a Megéneklünk Románia fesztivál következő műfajaira: szavalóverseny, naiv festészet, fotókiállítás, népi varrás, fafaragás, irodalmi montázs. Az évi rendezvények sorát még „A zene az mindenkié, a zene egyetlenes” mottóval rendezett házi hangverseny színesíti. 1978-ban szervezték meg a nemzetközi hírű fafaragóval, Máthé-Ferenc Ilonkával a találkozót, melynek meghívottja Ráduly János néprajzkutató volt.

Ez a fejlődési vonulat a nyolcvanas években is tartott. Ebben az évben egy lakosra 2,36 kötet jutott a Városi Könyvtár állományából. Ekkor már beszélhetünk a városi szellemi életet döntően befolyásoló rendezvényekről: a fiatal anyáknak szervezték az „Anyá és gyermekei” elnevezésű kört, a fiataloknak a „Hogyan viselkedjünk” megbeszélést, megünnepezték Szováta város első írásos megemlékezésének négyszázadik évfordulóját.

1981-ben a könyvtár immár az ötödik helyre költözött, az új székhely a Rózsák utca 32. szám alatt volt, nem sokáig. Az épület csúszásnak indult, a falak megrepedeztek. Két év múlva átköltöztették az Eminescu negyed 4. szám alá. 1980-ban alakult meg a könyvtár művelődési köre, amely tíz év leforgása alatt a művelődéstörténet több képviselőjét ismertette meg a közönséggel: Csortán Márton tanár, Márton Béla néprajzkutató, Mester Zoltán laborasszisztens, Gub Jenő biológiatanár, Németh János biológus, Werner Hugó világirodalom szakos tanár, Bocskay Vince festőművész és Veér Győző fogorvos tartottak előadásokat.

Az 1979-1989 közti gyarapodás 8634 kötet, amelyből 4498 román (52%), 4111 magyar (47,6%), 25 más nyelvű (0,2%) volt. Ebben az időszakban csekély volt a magyar kiadványok száma a kiadói cenzúra miatt. A marxista-leninista eszmeiségű művek beszerzése kötelező volt, az anyanyelvi kultúra megismerésére szolgáló művek vásárlásának lehetősége szigorú korlátokba ütközött, ezek együttesen gátolták egy tartalmas törzsállomány létrehozását.

1990-ben gyökeres átminősülés következett be úgy a könyvtár életében, mint más intézményekben. A könyvállomány ezúttal több ezer kötettel apadt, s az olvasók száma is jelentősen csökkent. Ez valószínűleg annak tulajdonítható, hogy a munkahelyeken megszűnt a kötelező könyvek olvasása, a lakosok életében fontos helyet kapott a televízió. A rendezvények száma is csökkent: 1989-ben még száznál több volt, míg a változás évében 33-ra csökkent. Már nem a mennyiségre törekedtek, hanem arra, hogy minőségi munkát végezzenek, a legtöbb rendezvény szellemi portré volt.

1991-ben létrehozták a Bernády Közművelődési Egyletet, amely a Városi Könyvtárral együttműködésben felvállalta a magyar lakosság közművelődési életének megszervezését és az anyanyelv ápolását:

- 1992-től hagyománnyá vált az évente megrendezett szépbeszéd verseny;
- ismert előadóművészek tartottak előadásokat: Tonk Sándor történész, Marosi

Barna író, Péntek János egyetemi tanár, Tófalvi Zoltán közéleti író, Sebestyén Mihály egyetemi tanár;

– szavalóesteket, könyvbemutatókat szerveztek, melyekre olyan közismert művészeket hívtak meg, mint: Kilyén Ilka, Jancsó Adrienn, Illyés Kinga, Erdős Irma.

1994 január 26-án a könyvtár tűzkárt szenvedett. A pincében játszó gyerekek tüzet gyújtottak, amely a padlón át felcsapott a könyvtár helyeibe is, súlyos károkat okozva mind az épületben, mind az állományban: az épület alkalmatlanná vált a könyvtári használatra, így elköltöztették a Főút 134. szám alá, ahol a mai napig található. Az állománynak mintegy 20%-a károsodott, s ma is található olyan kötetek, melyek füstös oldalaikkal magukon hordozzák a tűz nyomait. Az 1994-es statisztikai adatok ezért mutatnak visszaesést az előbbi évekhez viszonyítva.

A könyvtárosok hirdetéseket tettek fel, a tűz okozta károk helyrehozására a különböző magyarországi intézmények segítségét kérve. Százhalombatta képviselője személyesen is meggyőződött a károkról. Említésre méltó a magyarországi könyvtárak segítése: Battáról, Csopakról, az Országos Széchényi Könyvtártól érkeztek könyvek a mennyiségi károk pótlására. A meghirdetett könyvsegélyakció eredménye a minőségi változás, tehát a könyvtár állománya nemcsak mennyiségében, de minőségében is gazdagodott.

A könyvtári állomány 1993-1998 közti gyarapodásának összefoglalása, szemléltetése, ennek áttekinthetősége céljából álljon itt a következő táblázat:

	Dokumentumok száma	Összeg	Szépirodalom	Magyar nyelvű könyvek	Román nyelvű könyvek	Más nyelvű könyvek
1993	972	591 851	643	728	241	3
1994	1 139	1 452 595	755	886	250	3
1995	1 601	3 325 202	1017	1361	232	8
1996	1 490	1 218 548	983	1340	150	-
1997	613	2 956 514	442	575	38	-
1998	615	3 607 349	487	335	69	211
Összesen	6 430	13 152 059	4327	5225	980	225

A szovátai közművelődési könyvtárban az állományelemzést mindig a könyvtárosok végezték, így pontos képet kaptak arról, mi van főlegben és milyen hiányosságokat kell pótolni. Így mentesült a könyvtár a külső szakértők fizetésétől, és a könyvtárosok is pontosan tudták, mi legyen a következő lépés a hiányos-

ságok pótolásának érdekében.

Az említett könyvtár esetében a költségvetési összegvetési nagyon csekély volt, a vásárlásra szánt pénzből nem tudták fedezni a hiányosságokat. Segítségnek számítottak a külföldi könyvtárak adományai. Az 1993-as évben például 972 volt az állományba vett könyvek száma, amelyből 391-et adományba kaptak, tehát az állományba iktatott könyvek számának több, mint 40%-át képezik az ajándékkönyvek.

A sors keresztje

Előrendű információforrásként a gyarapításkor a szovátai városi könyvtár dolgozói az olvasói igényeket, valamint a könyvtárosok által megállapított hiányosságokat vették. Több olyan folyóirat járt a könyvtárba, amely recenziót tartalmazott (*Látó, Élet és irodalom, A Hét, Népiújság* stb.), ezeknek figyelembe vétele azonban majdnem teljesen lehetetlenné vált, mivel a gyarapításra az összeget nem rendszeresen kapta a könyvtár, így hiába foglaltatták volna le a szükséges könyveket a könyvesüzletekben, mert azok hosszabb ideig nem tarthatták meg.

Szovátán a városi könyvtár állományába 1998-ban főként irodalmi művek tartoztak, s mindmáig ez jellemző állományára, mivel az olvasó lakosság igényei ezt követelik: az olvasók többsége olyan középiskolás tanuló, aki a helyi elméleti középiskolába jár, tehát olvasói igényük a szépirodalom felé nyitott. A könyvek többsége magyar, de van román nyelvű is. Az említett két nyelv irodalmán kívül angol, francia, olasz, orosz irodalmat is gyűjtenek, magyar vagy román nyelvű fordításban.

Jegyzetek

1. Király Katalin: *Az állomány szervezése és gyarapítása a szovátai városi könyvtárban*. Szakdolgozat, Székelyudvarhely, 1999.